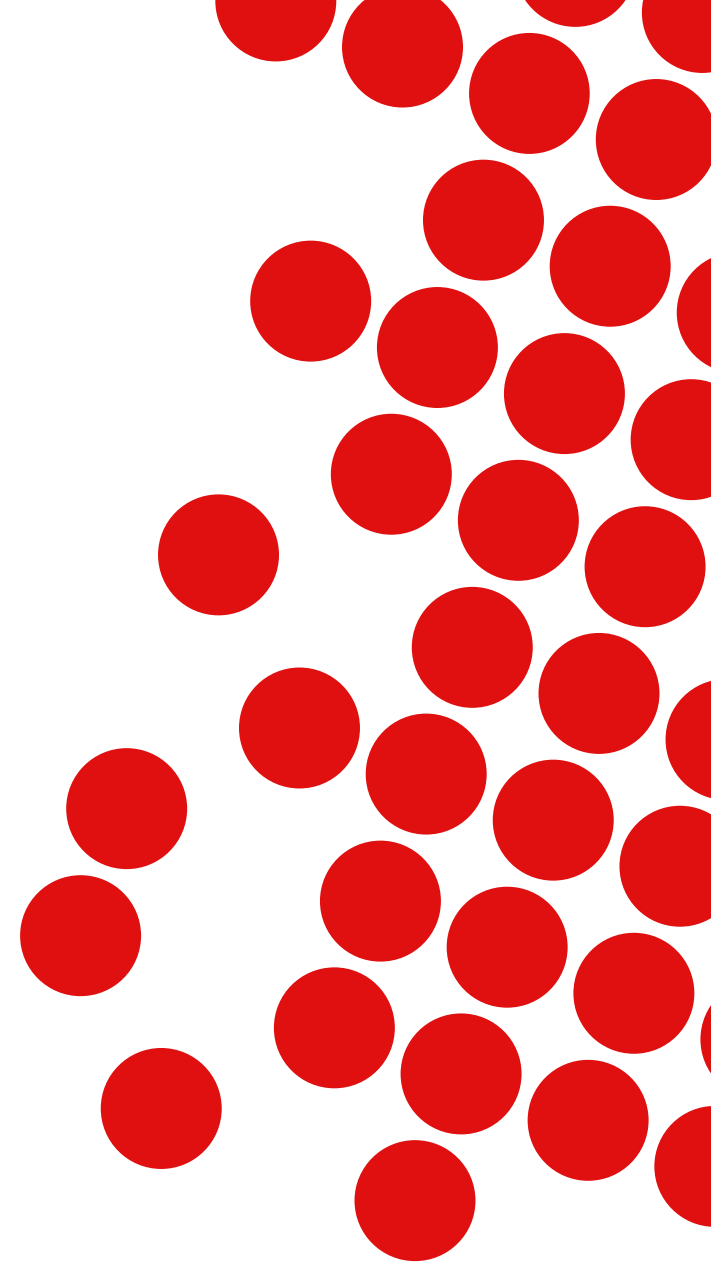

Ett normkritiskt perspektiv på svensk arbetsmarknadspolitik

Malmö, 2015-09-10

Thomas Carlén
LO-ekonom

Vad är normkritik?

- Handlar om att sätta fokus på styrande normer och maktförhållanden.
- Det innebär bland annat att få syn på, och ifrågasätta, de normer som påverkar uppfattningar om vad som är " normalt " och därmed oreflekterat uppfattas som önskvärt.
- Det "normala" skapas genom kontrasten till det "avvikande". Leder ofta till "vi-och-dom"-tänkande.
- Vad som framställs som " normalt " ger den som uppfattas som "normal" utvidgade handlingsutrymmen och möjligheter.
- Politik kan både stärka och stärkas av normer.

Hur man ser på orsaken till arbetslösheten styr de lösningar man föreslår

- Det har skett ett skifte i synen på arbetslösheten och de arbetslösa.
 - Ger möjlighet att påverka normer och attityder till arbetslösheten och hur den ska bekämpas.
- Tonvikten har länge legat på utbudssidan och inte på efterfrågesidan:
 - Framställs som ett utbudsproblem och att det är något "fel" på de arbetslösa
- Från ett samhällsproblem till ett individproblem.
- Oviljan att arbeta framställs som den främsta orsaken till arbetslöshet.
- Arbetslösa betraktas allt mer som en homogen grupp.
 - Leder till ensidiga lösningar för alla.

Då blir lösningarna (I) - incitamentspolitik

- ”Det ska löna sig mer att arbeta”
 - Lägre reservationslöner genom jobbskatteavdrag och sämre a-kassa
- Från aktiva åtgärder där den arbetslöse ses som en ”aktiv varelse” till defensiva åtgärder för att öka arbetslösas motivation att söka arbete och motverka passivisering och uppkomsten av bidragskulturer (Bengtsson & Jacobsson 2013).
- Från kollektiv riskfördelning till individuellt risktagande.

Då blir lösningarna (II) - sökteorin

- Arbetslösa måste söka fler jobb:
 - Fokus på (billigare) jobbsökaraktiviteter som coachning, vägledning mm.
 - Nedskärningar av (dyrare) kompetenshöjande insatser som arbetsmarknadsutbildning
- Individen får ta större ansvar för sin omställningsförmåga
- Ta första bästa jobb – prioritera inte matchning lika mycket

- Denna inriktning kallas ibland för *job first* eller *workfare* och syftar till att öka sökintensiteten och, i kombination med låg arbetslöshetsersättning, försöka tvinga arbetslösa att ta första bästa jobb.

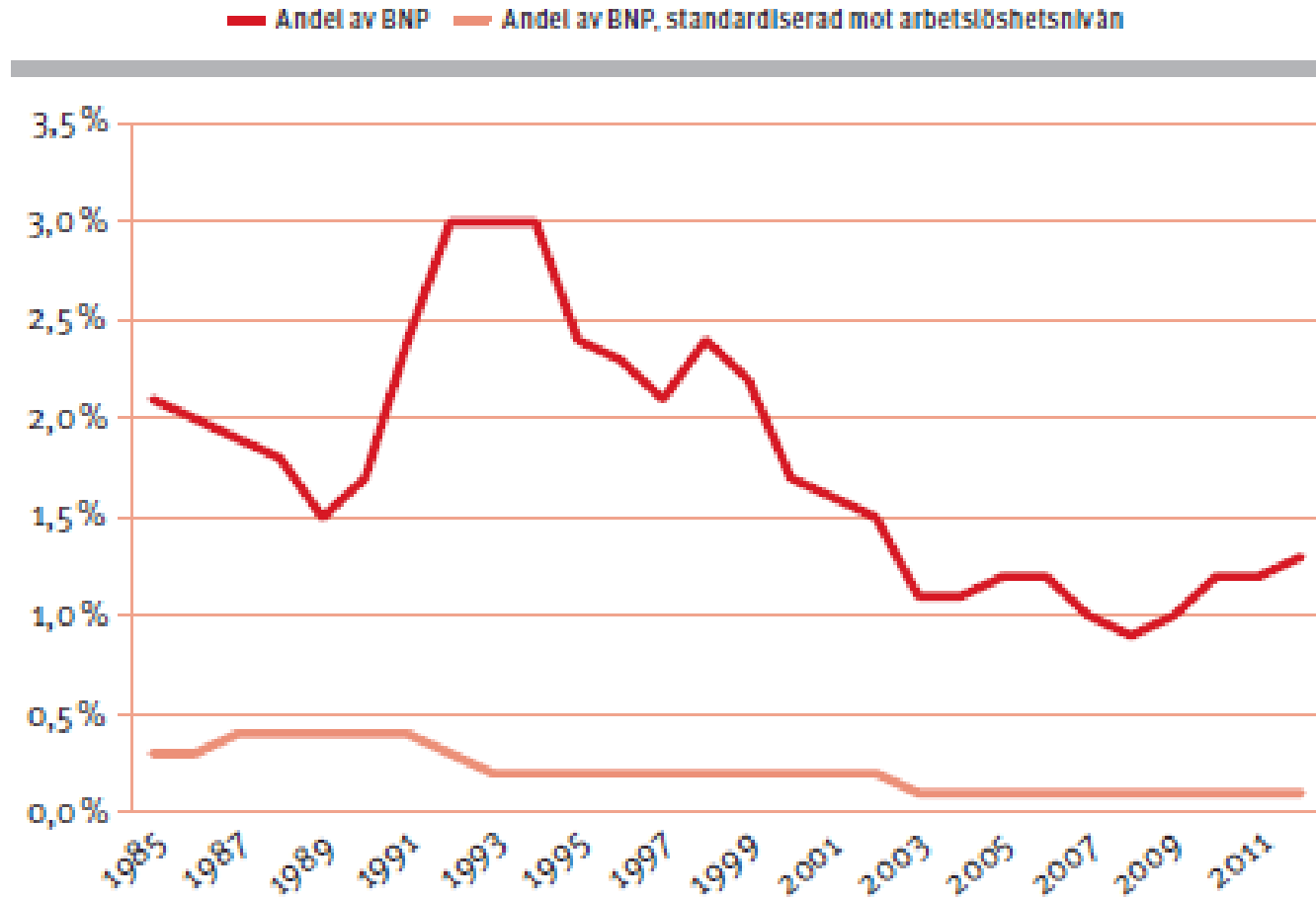
Då blir lösningarna (III) – inkluderande underordning

- Ett dåligt jobb är bättre än inget jobb alls
- Det behövs fler enkla jobb
- Lägre lägstalöner
- Matchning mellan din utbildning och jobbets utbildningskrav inte viktig
- ”Otrygga” jobb är en väg in på arbetsmarknaden
 - Vissa förväntas utgöra arbetsgivarnas flexibilitetsreserv
 - Sämre utvecklingsmöjligheter

Totala utgifter för aktiv arbetsmarknadspolitik 1985-2012

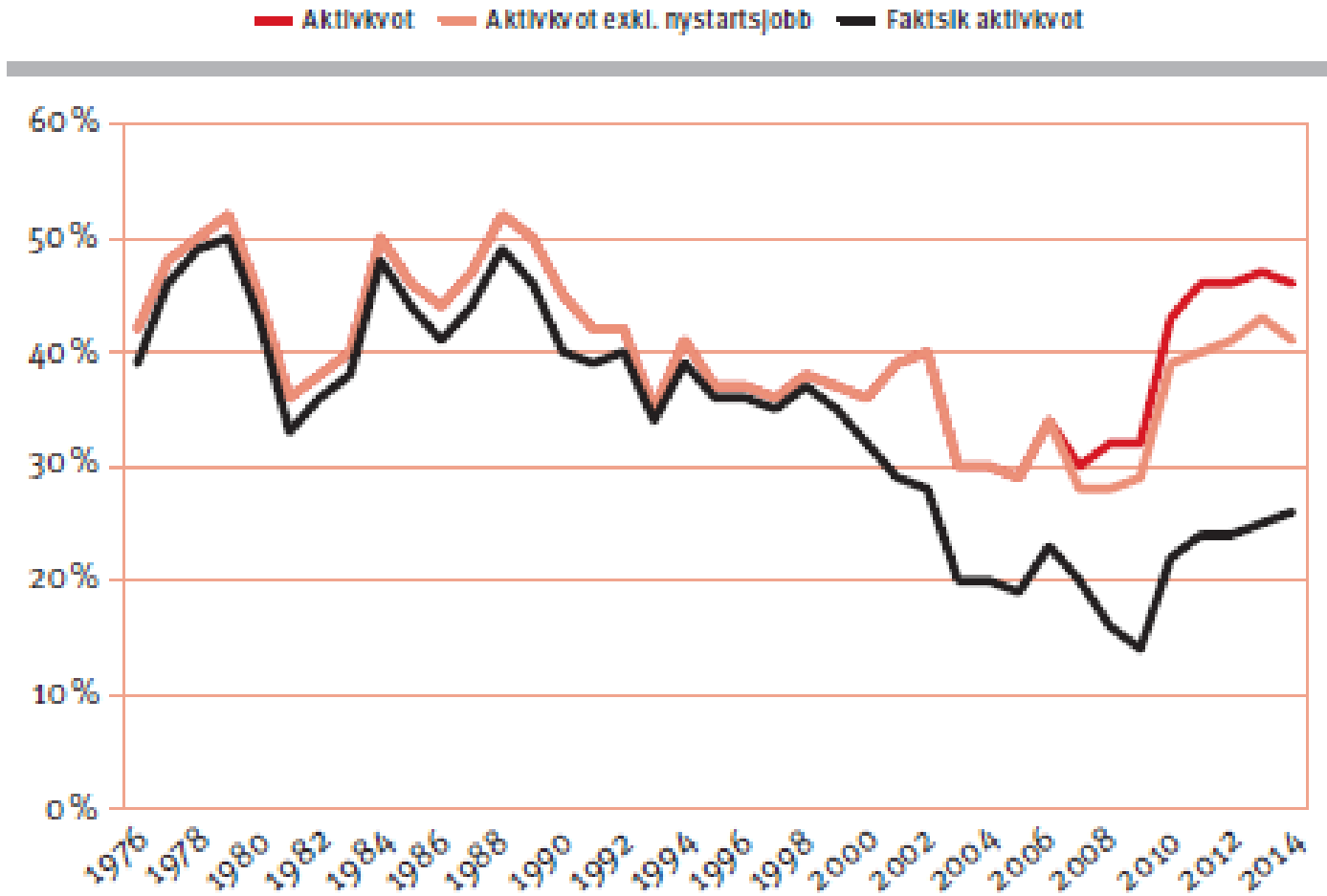
Andel av BNP respektive standardiserad mot arbetslöshetsnivån

Källa: OECD, SCB/AKU samt egna beräkningar.

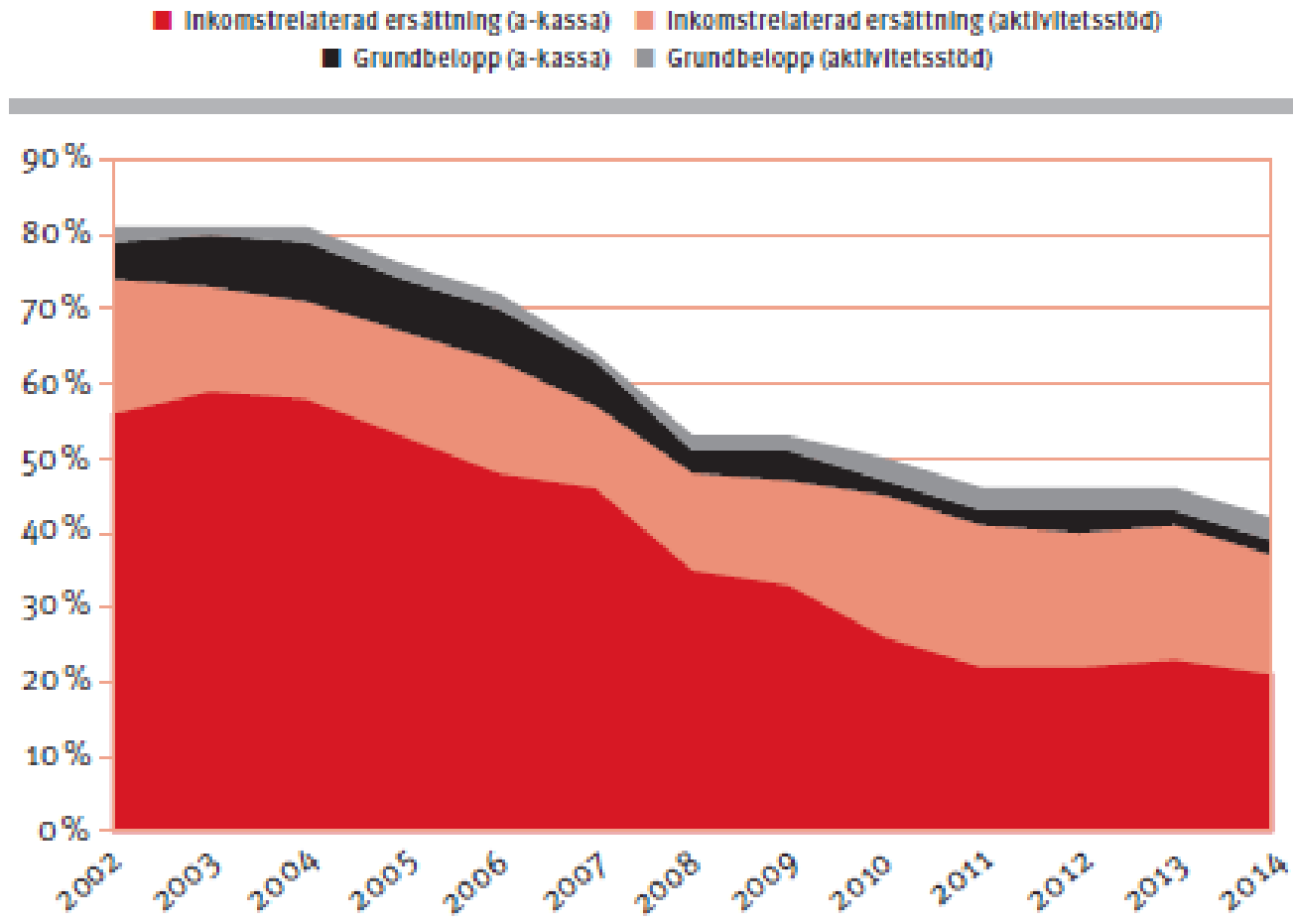
Antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program av totalt antal arbetslösa

Källa: LO (2015).

Andelen ersättningstagare av samtliga arbetslösa, 16-64 år

Källa: SCB/AKU, Af och IFA.

Glöm inte att normen att arbeta är stark i Sverige

- Studier visar att arbetslösa inte är mindre intresserade att arbeta än de som har arbete (Åberg 1997).
- Endast 18 procent har ett arbete enbart för att tjäna pengar och inget annat (22 respektive 34 procent i USA och UK) (Svallfors 2004).
- 75 procent uppger att de skulle uppskatta att arbeta även om de inte behöver pengarna (65 respektive 58 procent i USA och UK) (Svallfors 2004).
- ”Normen att arbeta är stark i Sverige och vi vill dra vårt strå till stacken” (Jacobsson 2010).
- Drivkraften att få leva av eget arbete är mycket stark.

”Utsatta grupper”

- Arbetsförmedlingen och andra målar upp ”utsatta grupper” som problematiska:
 - Förgymnasialt utbildade
 - 55-64 år
 - Utomeuropeiskt födda
 - Personer med funktionshinder som medför nedsatt arbetsförmåga

- De ”utsatta grupperna” utgör enligt Af 70 procent (250 000 personer) av alla inskrivna arbetslösa.

- Begreppet ”utsatta grupper” riskerar att förmedla budskapet att:
 - De är mer eller mindre ”oanställningsbara”
 - Det inte är ”vi” utan ”dom” som är arbetslösa

- Men 25 procent av befolkningen 20-64 år har någon gång varit arbetslösa under de senaste fem åren (LO 2014, baserad på SCB-statistik).

Normförskjutning av vad som anses ”normalt”

- Att vara ”normal” innebär att vara godkänd i en viss social kontext.
- 16 procent (990 000 personer) av befolkningen mellan 16-64 år uppger att de har en funktionsnedsättning
 - Av dessa bedömer 70 procent att de har nedsatt arbetsförmåga
 - 31 procent uppger att de har utsatts för diskriminering
- Arbetslivets föränderliga krav har stärkt så kallade normativa ideal om vem som anses vara produktiv arbetskraft.
- Bidrar till en subjektiv sorteringsprocess där det inte enbart handlar om vem som faktiskt kan utföra jobbet utan även om subjektiva förväntningar hos arbetsgivare, arbetskamrater och arbetsförmedlare.

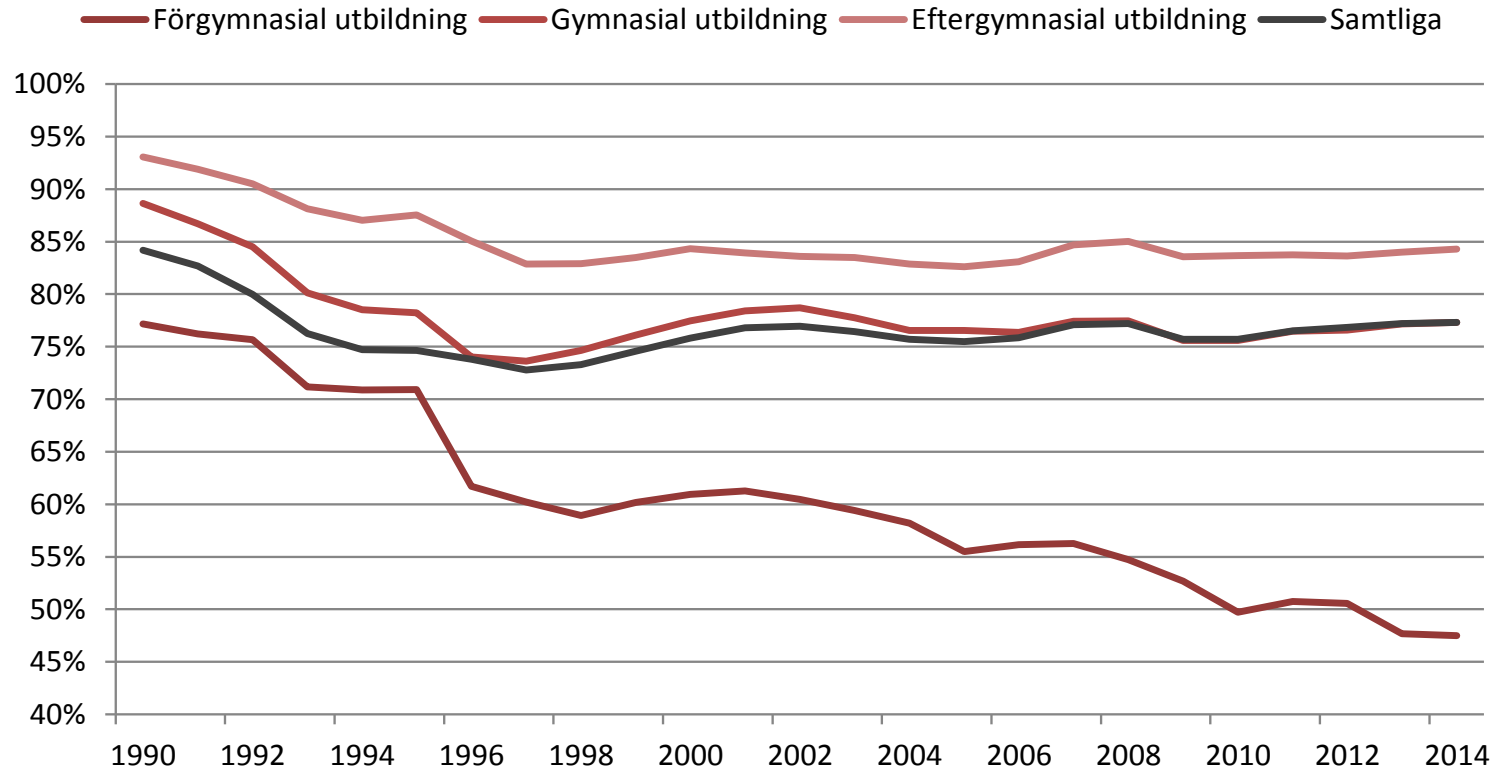
Förgymnasialt utbildade

- Allt svårare för dem som saknar gymnasieutbildning att betraktas som "duglig" arbetskraft.
- Missförstånd att den höga arbetslösheten bland förgymnasialt utbildade beror på att Sverige saknar tillräckligt många enkla jobb, men:
 - Andelen utan gymnasieutbildning har minskat snabbare än andelen jobb med låga utbildningskrav (Åberg 2015, le Grand et al 2013).
 - De med längre utbildning tar enklare jobb och tränger undan dem med kort utbildning.
 - Kraven på att *få* ett jobb skiljer sig från kraven att *utföra* samma jobb
- Fler kvalificerade jobb skulle förbättra den yrkesmässiga matchningen för dem med längre utbildning och lätta på konkurrensen om de enklare jobben för dem med kortare utbildning.
- Lösningen är inte fler enkla jobb utan fler och bättre utbildningsmöjligheter.

Kvinnors klasstillhörighet viktigast för sysselsättningen

Kvinnors sysselsättningsgrad 1990-2014. Andel, 20-64 år.

Källa: SCB/AKU, årsmedeltal 1990-2014

Utrikes födda

- En mycket heterogen "grupp":
 - Olika hemländer
 - Många lågutbildade – många högutbildade
 - Kvinnor och män
 - Möter olika migrationseffekter

- Likhet inom gruppen (utrikes födda) betonas på bekostnad av likhet mellan grupper (klass, kön).

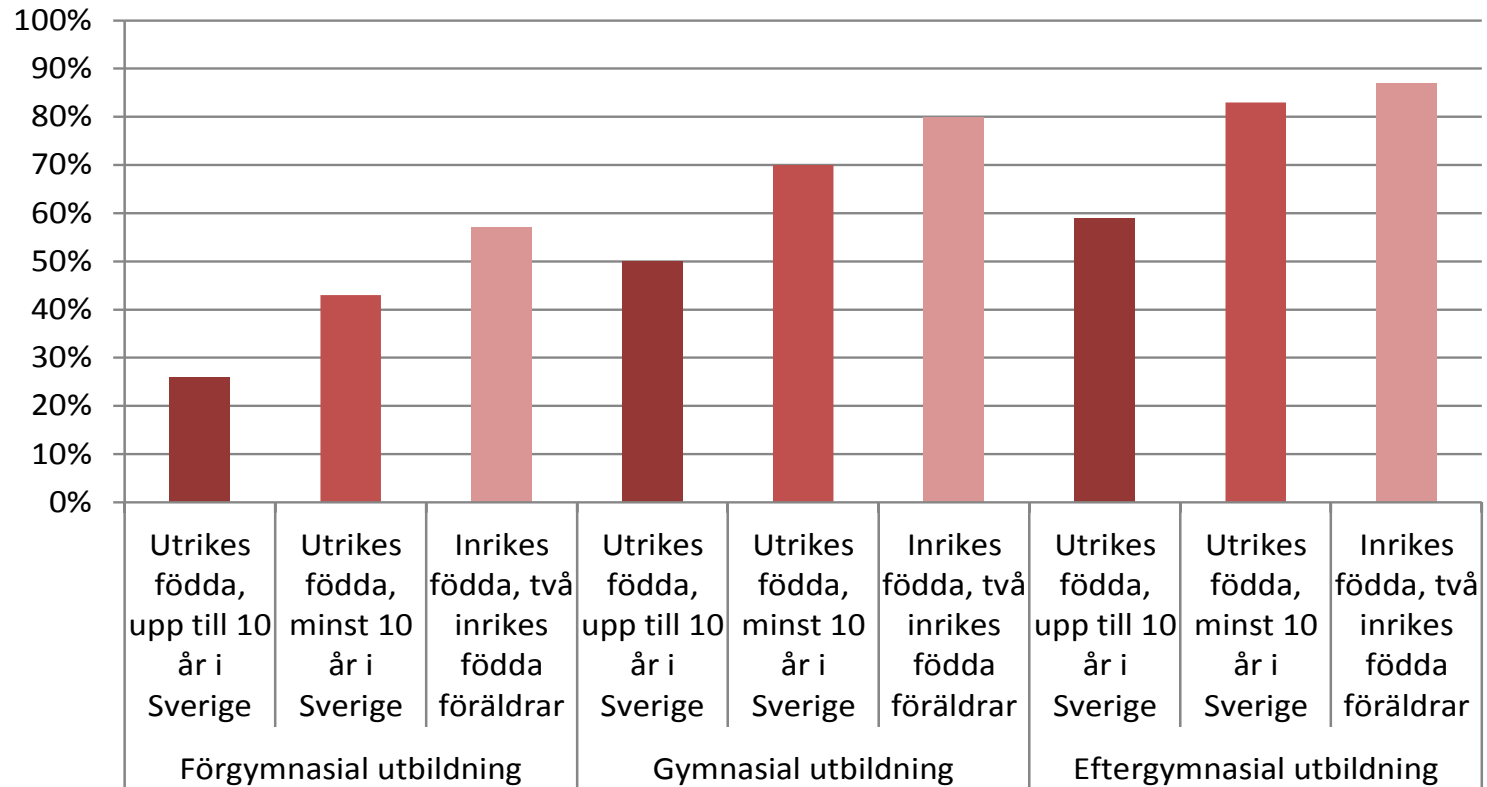
- Olikhet mellan grupper betonas på bekostnad av olikhet inom grupper.

- Den etniska gruppens historia/kultur hamnar i förgrunden:
 - Underblåser bilden av att "de andra" är oföränderliga.
 - Sociala skillnader uppfattas som biologiska och nedärvda.
 - Skapar stereotyper som leder till strukturell diskriminering.

Samspelet mellan klass och etnicitet för kvinnor

Kvinnors sysselsättningsgrad 2013. Andel, 20-64 år.

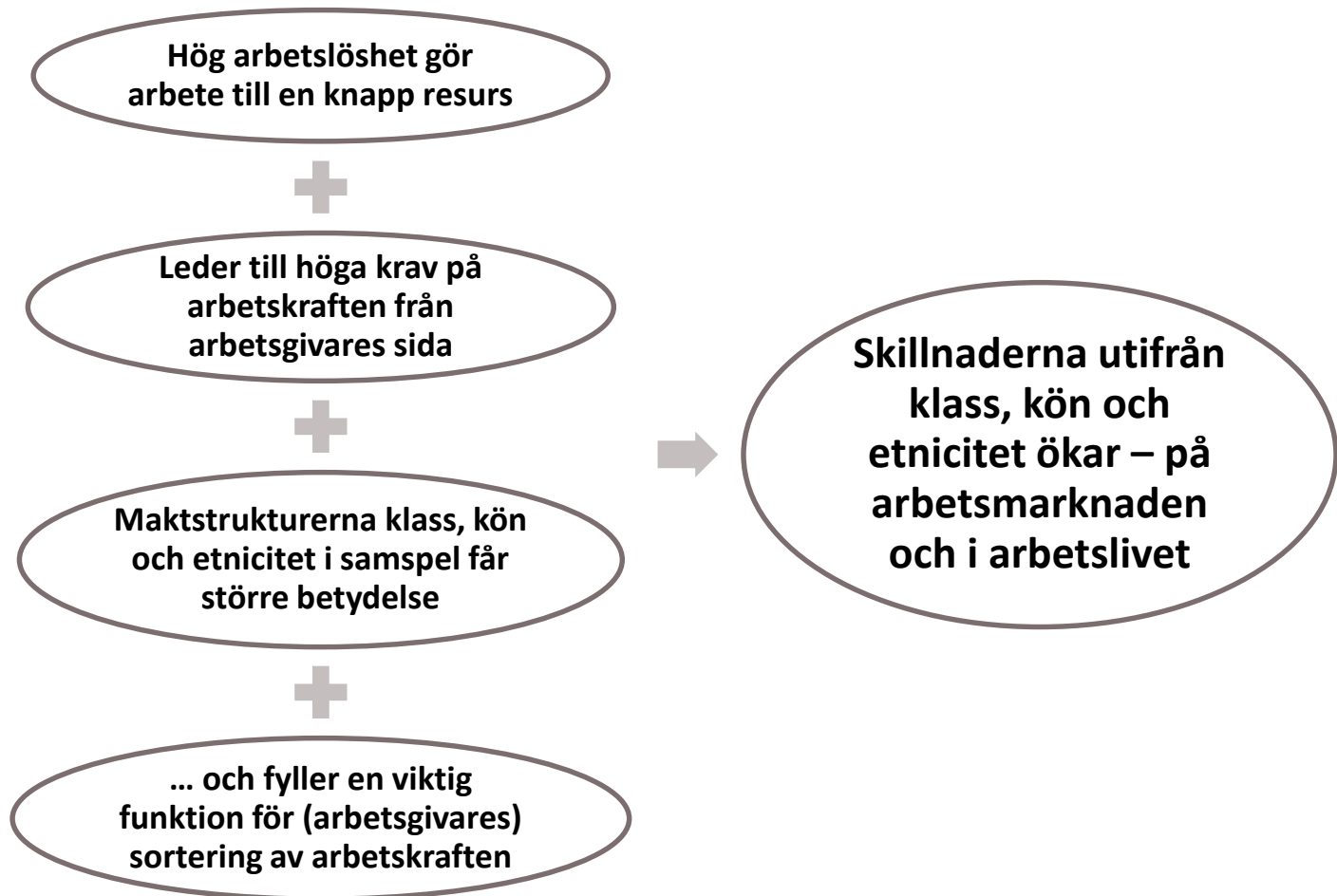

Källa: SCB/AKU, årsmedeltal 2013

Sammanfattning

– se hinder och möjligheter utifrån samspelet mellan klass, kön och etnicitet

TACK!